

ע"פ 1727/14 - פלוני נגד מדינת ישראל

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פלייליים
ע"פ 1727/14

לפני: כבוד השופט ס' ג'ובראן
כבוד השופטת א' חיות
כבוד השופט י' עמית

המערער: פלוני

נגד

המשיבה: מדינת ישראל

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי ירושלים
בת"פ 022693-12-12 שניתן ביום 23.01.2014 על ידי
כבוד השופטים י' צבן, ר' כרמל ור' פרידמן-פלדמן

תאריך הישיבה: י"ג באלול התשע"ד (08.09.2014)

בשם המערער: עו"ד אריאל הרמן
בשם המשיבה: עו"ד לינור בן אוליאל
בשם שרות המבחן למבוגרים: גב' ברכה וייס

פסק-דין

השופט י' עמית:

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים (כב' סגן הנשיא השופט י' צבן) מיום 23.1.2014, אשר השית על המערער עונש מאסר בפועל של 36 חודשים בגין הצתה ואיומים כפי שיפורט להלן.

הערעור נסב במקור על גזר הדין בלבד, אך תוקן בהמשך, משהועלתה טענה לתחולת סייג אי השפיות.

1. המערער הורשע לאחר שמיעת ראיות בכתב אישום הכולל שני אישומים. לפי האישום הראשון, ביקש המערער מחברו, יוסי עזוז (להלן: עזוז) לשרוף רכב מסוג ג'יפ סוזוקי (להלן: הרכב) שהיה בשימוש שכניו של המערער (להלן: המתלוננים) ובבעלות בתם. ביום 22.10.2012 בשעות הערב, עת שהה המערער באירוע מחוץ לאזור ירושלים, הגיע

עזוז למקום חניית הרכב, בקרבת ביתם של המתלוננים, שבר את חלון הרכב והחדיר לתוכו בקבוק תבערה בוער. בעקבות המעשה נשרף הרכב כליל וכן נפגע רכב נוסף שעמד בסמוך לו (להלן: אירוע ההצתה). בסיום האירוע התקשר עזוז למערער ודיווח לו כי שרף את הרכב כפי שהתבקש.

לפי האישום השני, ביום 3.11.2012 זרק המערער אבן לעבר חלון דירתם של המתלוננים, וכן השמיע אימים כנגדם אשר הוקלטו על ידי המתלוננים, ואשר כללו, בין היתר, את הדברים הבאים: "צריך עוד היום בלילה לזרוק סוכריות ואורז על הקבר שלכם, הרכב השלישי יהיה יותר חמור, תקליטו אותי. תביאו מומחים יותר גדולים להקליט ולצלם, קנית חופשי חודשי או עוד לא? התרגלת לאוטובוסים, יאללה תתחילי לנסוע באוטובוסים". נספר לקורא כי קודם לאירוע זה, ביום 25.7.2012, הוצא צו למניעת הטרדה למשך 180 יום כנגד המערער, לבקשת המתלוננת ובעלה.

האירועים המפורטים לעיל הינם תולדה של סכסוך שכנים ארוך שנים בין המערער למתלוננים, שתחילתו בהליכים משפטיים בשנת 2002, והמשכו בהתנכלויות מצדו של המערער ותלונות הדדיות רבות. בשנת 2006 אף נשרף רכבם של המתלוננים, אולם איש לא הועמד לדין בגין אירוע זה. החל מאותו אירוע לא החזיקו המתלוננים רכב בבעלותם, לטענתם עקב החשש מהמערער, ובמקרה שבפנינו עשו שימוש זמני ברכב של בתם.

2. בגין האירועים המתוארים לעיל, הורשע המערער בהכרעת דינו של בית משפט קמא מיום 21.7.2013 כמבצע בצוותא בעבירת הצתה לפי סעיף 448(א) רישא לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: החוק) בצירוף סעיף 29(א) לחוק, בהפרת הוראה חוקית לפי סעיף 287(ב), ובאיומים לפי סעיף 192 לחוק.

ביום 23.1.2014 גזר בית משפט קמא את דינו של המערער, ובמסגרת זאת עמד על השיקולים השונים בתיקון 113 לחוק העונשין. בית המשפט עמד על כך שהאישומים בהם הורשע המערער הינם חלק ממסכת מתמשכת של סכסוך בינו לבין המתלוננים וכי מתחם הענישה במקרה דנן הינו 30-60 חודשי מאסר. לאחר בחינת הנסיבות שאינן קשורות לביצוע העבירה, ובכללן נסיבותיו האישיות של המערער, נגזרו עליו העונשים הבאים: מאסר בפועל לתקופה של 36 חודשים בניכוי ימי מעצרו עד ליום גזר הדין; מאסר של 8 חודשים על תנאי למשך 3 שנים מיום שחרורו אם יבצע עבירת אלימות; פיצוי למתלוננים בסך 10,000 ₪; קנס בסך 1,000 ₪.

נספר לקורא, כי ביום 27.12.2012 הורשע עזוז על פי הודאתו בעובדות כתב האישום בעבירה של הצתה לפי סעיף 448(א) לחוק (ת"פ 22778-12-12) וכן בשלושה תיקים נוספים שביקש לצרף. ב-2.6.2013 גזר בית משפט קמא על עזוז עונש של 18 חודשי מאסר בפועל ו-8 חודשי מאסר על תנאי למשך שנתיים מיום שחרורו.

3. הודעת הערעור מיום 6.3.2014 נסבה על חומרת העונש בלבד, והמערער התמקד בעיקר בשתי הטענות הבאות:

(א) אחדות הענישה: נטען כי הפער בין העונש של 18 חודשים שהוטל על עזוז - שהיה המבצע בפועל ואף הורשע בעבירות נוספות - לבין העונש שהוטל על המערער (36 חודשים) שחלקו קטן יותר - חורג מעקרון אחדות הענישה.

(ב) מתחם העונש הראוי: נטען כי מתחם העונש ההולם בעבירות הצתה עומד על רף נמוך משמעותית מזה שקבע בית משפט קמא, בייחוד לאור העובדה שהמערער לא נטל חלק פעיל בהצתה עצמה.

לצד שתי טענות עיקריות אלה נטען כי בית משפט קמא לא נתן משקל ראוי לנסיבות חייו הקשות של המערער. המערער ובת זוגו מגדלים שישה ילדים, ועקב נכותה של בת הזוג המערער הינו המפרנס העיקרי, ועל כן מאסרו המיט "אסון כלכלי" על המשפחה. בנוסף נטען כי בית משפט קמא לא נתן משקל ראוי לתקופה בה היה נתון המערער במעצר בית.

4. ביום 9.6.2014 התקיים הדיון הראשון בפנינו (להלן: הדיון הראשון), במהלכו טען בא כוחו של המערער כי מצבו הנפשי של המערער חמור ביותר והדרדר מאז מאסרו. בהמשך, ביום 22.6.2014 עדכן בא כוח המערער כי הלה אף אושפז במחלקה פסיכיאטרית סגורה. לאור זאת, הורינו על הגשת חוות דעת פסיכיאטרית לגבי המערער.

בחוות הדעת מיום 22.7.2014 (להלן: חוות הדעת הראשונה) של החטיבה לפסיכיאטריה משפטית של מב"ן, נכתב כי החל ממאסרו חלה החרפה במצבו הנפשי של המערער, שהתבטאה בין היתר במצב דלזיונלי-הלוצינטורי, חשדנות, סירוב לאכול ולשתות, וחוסר שיתוף פעולה עם הסביבה. עוד נכתב כי למערער אין עבר פסיכיאטרי ידוע, אולם "ניתן להניח כי סובל ממצב פסיכויטי מזה שנים".

5. בעקבות חוות הדעת הראשונה התקיים ביום 8.9.2014 דיון המשך בעניינו של המערער (להלן: דיון המשך), בו טען בא כוחו כי המידע החדש לגבי מצבו הנפשי מעלה אפשרות שהמערער היה שרוי במצב פסיכויטי בעת אירוע ההצתה. לבקשת בא כוח המערער, הורינו לפסיכיאטר המחוזי לערוך חוות דעת לגבי מצבו הנפשי של המערער בעת ביצוע העבירה.

בחוות הדעת של ד"ר וואש, סגן הפסיכיאטר המחוזי, מיום 6.10.2014 (להלן: חוות הדעת השנייה) נכתב כי המערער מאובחן כסובל מסכיזופרניה עם מצבים פסיכויטיים בעברו והיסטוריה של התפרצויות אלימות. סיכומי המחלה של המערער הם משנת 2014 ואין תיעוד רפואי בשנת 2012, ועל כן "אין אפשרות לקבוע בוודאות מה היה מצבו הנפשי בעת ביצוע המעשה המיוחס לו". נקבע כי על פי הבדיקה הנוכחית, המערער "סובל ממחלת נפש, היום ברמיסיה חלקית, מבין תהליכי המשפט וקיים מעקב אחר התהליך. מבחינה זו יכול לעמוד לדין. המלצה: הנני ממליצה בפני כבוד בית המשפט להורות על צו לטיפול מרפאתי".

6. ביום 24.11.2014 הגיש המערער טיעון משלים ובו טען הן במישור האחריות והן במישור גזר הדין.

במישור האחריות נטען, בחצי פה, כי ניתן להניח שהמערער סובל ממצב סכיזופרני פסיכויטי משך שנים, מה שמעלה ספק סביר כי פעל תחת השפעת מחלתו, ועל כן עומד לזכותו סייג אי השפיות.

במישור העונש נטען כי שתי חוות הדעת משפיעות הן על מתחם הענישה והן על עונשו הקונקרטי של המערער.

זאת, מאחר שמחלת הנפש ממנה סובל המערער הביאה לביצוע המעשים בהם הורשע ופגעה ביכולתו להבין את משמעות מעשיו ולהימנע ממעשים אלו. נטען כי מחלתו של המערער קרובה לסייג של אי שפיות, ועל כן יש להתחשב בכך לאור האמור בסעיפים 40ט(5)(6)(7) ו-(9) לחוק. עוד נטען כי העונש שהושת על המערער גרם לפגיעה בו עד כדי התפרצות (הדגשה במקור-י"ע) קשה, בגדר נסיבה לקולא לפי סעיף 40יא(1) לחוק.

המשיבה טענה כי יש לדחות את הערעור מפני שהעונש שנגזר על המערער עומד בקנה אחד עם פסיקת בית משפט זה לגבי המתחמים הראויים. עוד טענה המשיבה כי האמירות בחוות הדעת לגבי מצבו הנפשי של המערער אינן מעוררות ספק סביר בדבר אחריותו למעשיו בשנת 2012.

7. אקדים ואומר כי דין הערעור בשאלת האחריות להידחות, וכי יש מקום להפחתת-מה בעונשו של המערער.

מישור האחריות: המעשים בהם הורשע המערער נעשו במהלך החודשים יולי ואוקטובר 2012. בכל תקופת מעצרו של המערער ובכל התקופה בה נוהל משפטו, לא עלה כל סימן או חשד כי המערער נמצא במצב פסיכטי. אף אין כל תיעוד רפואי לבעיות נפשיות בגין טופל המערער קודם לאירועים בהם הורשע.

התנהגותו המתוחכמת של המערער עובר לאירוע ההצתה, הכוללת יצירת אליבי ושידולו של עוזו לבצע את העבירה על מנת להסיר חשד מהמערער, התנהלותו בחקירה במשטרה ועדותו בבית המשפט – כל אלה מעידים על כך שהמערער לא היה שרוי באותה עת במצב פסיכטי. סניגורו של המערער בעת המשפט, בית המשפט ששמע את עדותו ושירות המבחן – כל אלה לא הבחינו בכל התנהגות חריגה מצד המערער, ובגזר הדין אף מציין בית המשפט כי המערער הציג בפני שירות המבחן "פסאדה של אדם נורמטיבי". למעשה, המערער עצמו טוען כיום כי העונש שהושת עליו גרם להתפרצות של מצב פסיכטי. ואכן, אין חולק כי במהלך מאסרו, המערער התנהג בצורה חריגה כמתואר הן בחוות הדעת והן בהודעת מייל שנשלחה לבא כוחו של המערער על ידי עורך דין שביקר את המערער לבקשת משפחתו. במייל נכתב, בין היתר, שהגיעו הדברים לכדי כך, שהמערער נכבל למיטתו משך שבועות כדי להגן על שלומו. אלא שההידרדרות במצבו הנפשי של המערער החלה לאחר מאסרו, ואין כל רמז להתנהגות מעין זו בזמן ביצוע העבירות בהן הורשע.

מכאן, שדין הערעור במישור האחריות להידחות.

8. מישור העונש:

איני רואה לקבל טענת המערער הנוגעת לאחידות הענישה.

עקרון אחידות הענישה הינו עקרון מנחה במשפט הישראלי (ע"פ 169/14 אבל קפלן נ' מדינת ישראל, פסקה 8 והאסמכתאות שם (16.12.2014)); ע"פ 2580/14 אבו ליל נ' מדינת ישראל פסקה 19 והאסמכתאות שם (23.9.2014)). מעקרון זה "נגזרת גם החובה לקיים זיקה הולמת בין עונשיהם של שותפים לאותו מעשה עבירה, כך שמדרג הענישה ביניהם ישקף את חלקם היחסי בעבירות" (ע"פ 6917/13 דניאל טייברג נ' מדינת ישראל, פסקה 9

(2.12.2013). עם זאת, פעמים רבות הובהר בפסיקה כי עקרון אחידות הענישה אינו חזות הכל אלא אחד מבין שיקולי הענישה (שם, פסקה 9; ע"פ 8355/13 פלוני נ' מדינת ישראל (18.11.2014) ועל בית המשפט להתחשב בנסיבות ביצוע העבירה ובנסיבותיו האישיות של העבריין.

עזון אכן היה זה שביצע במו ידיו את מעשה ההצתה, אך היה זה המערער שיזם את ההצתה, על רקע מסכת מתמשכת של איומים, התנכלויות והטרדות מצידו כנגד המתלוננים משך שנים. לכך יש להוסיף כי עזון הודה באשמה בעוד המערער ניהל את משפטו עד תום; עברו הפלילי האלים של המערער כלפי שכניו וכלפי אחרים; היעדר אופק שיקומי ואי שיתוף פעולה של המערער עם הרשויות.

מכל מקום, עונש מקל יתר על המידה לנאשם אחד אינו מונע מבית המשפט מלגזור לנאשם אחר באותה פרשה עונש הולם וראוי: "עקרון אחידות הענישה נועד למנוע אפליה בין נאשמים שפשעו יחדיו ובנסיבות דומות; אך לא בא לכפות על בית המשפט אמת-מידה עונשית מוטעית, רק מפני שהיא ננקטה במקרהו של אחד הנאשמים המשותפים" (דנ"פ 1109/02 מרדכי שושני נ' מדינת ישראל, פסקה 8 (12.2.2002)). על כן אינני מקבל את טענת המערער בעניין החריגה מעקרון אחידות הענישה.

9. אף איני סבור כי שגה בית משפט קמא בקביעת מתחם העונש ההולם. בתי המשפט חזרו והדגישו את חומרתה היתרה של עבירת ההצתה, גם כשהיא מתייחסת לרכוש בלבד, בין היתר בשל הפוטנציאל לגרימת נזק לגוף, בבחינת "אוי לגפרור שהצית להבה, שסופה ואחריתה מי ישורנה":

בתוך מדרג זה ניתן להצביע על מדרגי ביניים של חומרה, מה שיכול להסביר את הסיבה לכך שהענישה הנלווית לעבירת ההצתה אינה אחידה ונעה על סקאלה רחבה (ע"פ 9226/11 גוזלנד נ' מדינת ישראל, פסקה 11 (8.10.2013)): הצתה של נכס בנסיבות שאין לחשוש כי ההצתה תתפשט לרכוש אחר; הצתה של נכס שעלולה להתפשט ולפגוע ברכוש אחר; הצתה של נכס שיש בה פוטנציאל לפגיעה בגוף ובנפש; הצתה של נכס בנוכחותו הקרובה והמיידית של אדם, מה שמגביר את פוטנציאל הפגיעה בגוף ובנפש; הצתה שגרמה בפועל לפגיעה בגוף ובנפש על אף שהמצית לא התכוון לכך (מחשבה פלילית של פיזות); והצתה בכוונה לפגוע בגוף ובנפש כמו במקרה דנן. מובן כי בתוך מדרגי ביניים אלה יש להבחין בין נסיבות שונות לחומרה או לקולא, כמו ערך הרכוש שהוצת או מספר האנשים שעמדו תחת סיכון של פגיעה ע"פ 4036/13 מובארכ אמארה נ' מדינת ישראל בפסקה 6 (5.10.2014).

עניינו של המערער נופל, לכאורה, לסוג המקרים הקלים יותר, אלא שבנסיבות ביצוע העבירה יש לקחת בחשבון את מסכת ההתנכלויות שקדמה למעשה ההצתה, התכנון המפורט שקדם להצתה כולל בחירת מועד הביצוע כאשר למערער יש אליבי עקב שהותו מחוץ לירושלים; את חלקו של המערער כמי שיזם, תכנן והשפיע על מעשיו של עזון; ואת הנזק שגרם הן למכוניתם של המתלוננים והן לרכב נוסף שעמד בסמוך לרכב של המתלוננים.

10. אילו עצרנו הילוכנו בנקודה זו, הרי שהיה מקום לדחות את הערעור. אלא שמאז שניתן פסק דינו של בית משפט קמא, נוספה נסיבה הנוגעת למצבו הנפשי של המערער הדיום, והאפשרות שלמחלת הסכיזופרניה ממנה הוא סובל הייתה השפעה על ביצוע העבירות.

11. סעיף 40ט לחוק העונשין קובע כלהלן:

(א) בקביעת
נסיבות

מתחם העונש ההולם למעשה העבירה שביצע הנאשם כאמור בסעיף 40ג(א), יתחשב בית המשפט בהתקיימותן של נסיבות הקשורות בביצוע העבירה, המפורטות להלן, ובמידה שבה התקיימו, ככל שסבר שהן משפיעות על חומרת מעשה העבירה ועל אשמו של הנאשם:

(1)...

(6) יכולתו של הנאשם להבין את אשר הוא עושה, את הפסול שבמעשהו או את משמעות מעשהו, לרבות בשל גילו;

(7) יכולתו של הנאשם להימנע מהמעשה ומידת השליטה שלו על מעשהו, לרבות עקב התגרות של נפגע העבירה;

(8) ...

(9) הקרבה לסייג לאחריות פלילית כאמור בסימן ב' לפרק ה'1;

(ב) לענין נסיבות כאמור בסעיף קטן (א)(6) עד (9), בית המשפט יתחשב בהן ככל שסבר שהן מפחיתות את חומרת מעשה העבירה ואת אשמו של הנאשם...

התמונה המצטיירת משתי חוות הדעת היא, שגם אם המערער אינו זכאי ליהנות מסייג אי השפיות, קיימת אפשרות ממשית כי מחלתו השפיעה עליו והדבר בא לידי ביטוי, בין היתר, באופן החשדני בו התייחס לשכניו ובמעשים שייחס להם (להתחשבות בהפרעה נפשית ממנה סובל הנאשם לצורך גזירת עונשו ראו, לדוגמה, ע"פ 4312/11 פלוני נ' מדינת ישראל (10.6.2013)). ההתפרצות של המצב הפסיכויטי לאחר ובעקבות העונש שהוטל על המערער, מהווה שיקול בגזירת עונשו, לפי סעיף 40א(1) לחוק המאפשר לבית המשפט להתחשב ב"פגיעה של העונש בנאשם....".

12. לסיכום, במשך שנים המערער הילך אימים על המתלוננים, הצית את רכבם, איים עליהם בביתם, ולא הורתע אף מצו בית המשפט שהוצא כנגדו. במצב הדברים הרגיל, היה מקום לדחות את הערעור על חומרת העונש, ברם, בהתחשב באפשרות שמעשיו של המערער הושפעו במידת-מה ממחלת הנפש בה הוא לוקה, ובהתחשב בהתפרצותה של המחלה בעקבות ולאחר המאסר שהוטל עליו, אמליץ לחברי להפחית 6 חודשי מאסר, כך שבמקום 36 חודשי מאסר בפועל שהושתו על המערער, יעמוד עונשו על 30 חודשי מאסר. יתר חלקי גזר הדין יישארו על כנם.

בשולי הדברים, נמליץ כי קודם לשחרורו של המערער ממאסר בעת תום ריצוי עונשו, הוא ייבדק על ידי פסיכיאטר על מנת לבחון את הצורך באשפוזו או בטיפול מרפאתי או תרופתי "במסלול האזרחי" של חוק לטיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991.

שופט

השופט ס' ג'ובראן:

אני מסכים.

שופט

השופטת א' חיות:

אני מסכימה.

שופטת

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט י' עמית.

ניתן היום, ט"ו בטבת התשע"ה (6.1.2015).

שופט

שופטת

שופט
